

Marc Chavannes: ‘De politiek is ziende blind’

Interview

26 november 2021

Volgens recent onderzoek van Godfried Engbersen e.a. vertrouwt nog maar 30% van de Nederlanders de overheid. Wat is er aan de hand? En hoe kan dat vertrouwen hersteld worden? Marcel Ham en Paul van Yperen vroegen het aan Marc Chavannes, vroeger plaatsvervangend hoofdredacteur van NRC Handelsblad en tegenwoordig correspondent Politiek voor De Correspondent. Op vrijdagmiddag 17 december spreekt hij over vertrouwen in de politiek tijdens het online Kerstdebat van Movisie, live uitgezonden vanuit de Geertekerk in Utrecht.

Het vertrouwen in de overheid is lager dan ooit, volgens recent onderzoek. Is er iets bijzonders aan de hand?

Marc Chavannes: ‘Dat heb ik me ook lopen afvragen. Godfried Engbersen, André Krouwel en de Hogeschool Den Haag hebben nu net een onderzoek gepresenteerd waaruit zou blijken dat nog maar 30% van de Nederlanders vertrouwen in de overheid heeft. Dat was voor Corona 70%. De politicologen Tom van der Meer en Josje de Ridder hebben in NRC overtuigend aangetoond dat die conclusie te breed is. Uit het onderzoek blijkt vooral dat het vertrouwen in de politiek sterk is gedaald. Dat kan komen door het coronabeleid en de slepende formatie maar we weten het niet met zekerheid. We voelen ons allemaal van richtingloos tot boos.’

Wat is nodig om het vertrouwen te herstellen?

‘Wat hier gebeurd is, is in het kwadraat wat bij vorige formaties gebeurd is, namelijk heel lang zeuren over wie met wie terwijl je het pretendeert over de inhoud te gaan hebben. Met de ene na de andere informateur beleid je het geloof dat je op een andere manier gaat samenwerken, dat het transparanter wordt: we gaan praten over de grote zaken en daarna over wie meedoet. En vervolgens doe je het tegendeel. Gewone burgers zijn niet gek. Die zien dat. Als jij vraagt: ”Is dat te repareren?”, dan moet je hopen dat de hoofdrolspelers doorkrijgen dat dit op gewone, verstandige kiezers een ontzettend onaantrekkelijke indruk maakt en dat ze de functie van verkiezingen in een democratische omgeving continu onderuit halen: “Ja, kom maar stemmen, geloof mijn ideale verhalen, maar ik doe er niks mee en ga zitten rotzooien.” De onzekere hand in het coronabeleid doet de rest.’

Heeft de affaire rond Pieter Omtzigt hierbij een rol gespeeld?

‘Ja, dat versterkt het beeld van een Haagse politieke incrowd die geen verantwoording aflegt. Hij heeft de vinger gelegd op allerlei feiten in het bestel en van de hoofdrolspelers. Hij heeft gefungeerd als een soort rattenvanger die iedereen die ontevreden was achter zijn karavaan aantreft. Door maandenlang weg te zijn, heeft hij zijn aanzien vergroot. Hij heeft zowel in zijn afscheidsbrief aan het CDA, die tientallen pagina’s telde, als in een brief aan de informateur, een mix opgeschreven van zware kritiek op het bestel en de spelers met

voorstellen voor verbetering, uitmondend in een nieuw sociaal contract. Als een soort democratische managementconsultant komt hij langs. Hij is een unieke figuur. Of hij nou de ontevredenheid voedt en het vertrouwen doet afbrokkelen weet ik niet, maar hij werkt wel als een katalysator voor mensen die zeggen: “Ze doen maar daar in Den Haag.”

Kerstdebat over vertrouwen

Op vrijdagmiddag 17 december sluit Movisie 2021 af met het traditionele Kerstdebat. In verband met de coronamaatregelen is het weer online te volgen, live gefilmd vanuit de Geertekerk in Utrecht. Het thema is dit jaar vertrouwen. Vertrouwen, is het er nog – en zo niet, hoe kunnen we het herstellen? Hierover gaat Naima Azough met het publiek en drie sprekers in gesprek: Marc Chavannes, Nazmiye Oral en Laura Keesman. Katja Rusinovic, lector Grootstedelijke Ontwikkelingen aan de Haagse Hogeschool, gaat in op recent onderzoek gedurende de coronacrisis over vertrouwen in de overheid. Wat laat dit onderzoek zien, wat zijn verklaringen? De Gospel Queens zorgen voor een soulvolle omlijsting. Ben jij er bij?

Meld je hier aan voor het Kerstdebat 2021

‘Met al die 19 partijen zie je nu een overmaat aan getuigenispolitiek, het is aandachtpolitiek en niet gericht op het land besturen. Dit roepende circus in de Tweede Kamer heeft te weinig oog voor fatsoenlijke wetgeving. Wetgeving is niet een uiting van de sfeer van de dag. Wetgeving stelt normen voor burgers, bedrijven én de overheid. Mensen ontlenen er rechten en plichten aan.’

Is de kloof niet ook een sociale kwestie?

‘Ja, aan de ene kant valt het wel mee met die kloof tussen kiezer en gekozene. Met die 19 partijen heeft de bevolking veel toegang tot de politiek via al die fracties en smaken. Maar aan de andere kant, hoewel al die mensen uit allerlei politieke windrichtingen komen worden ze al snel deel van “Den Haag”. Natuurlijk is er wel een kloof als mensen het gevoel krijgen dat wat er in Den Haag gebeurt niet in hun belang is. De grote schandalen geven aan dat wat er in Den Haag gebeurt uit de rails gelopen is. Het idee was dat we de verzorgingsstaat beheersbaar zouden maken door te automatiseren en tegelijk keihard konden afrekenen met misbruik. Dat is niet alleen gebeurd bij de kindertoeslag maar ook bij de UWV en de PGB. We zijn natuurlijk behoorlijk veeleisend als samenleving. We hebben de verzorgingsstaat ondanks de privatiseringsidealen van sommigen in de lucht gehouden. Om hem enigszins betaalbaar te houden is daar zonder voldoende voorbereiding en kennis van de uitvoering veel automatisering overheen gegaan. Daardoor is iedere individuele beoordeling uit het raam gewaaid met het gevolg dat er heel veel fout is gegaan. Dat ondermijnt het vertrouwen. Plus dat het voor veel mensen allemaal veel te ingewikkeld is geworden.’

‘En dan heb je ook nog in het sociaal domein de ideologie gekregen van de zelfredzaamheid. Er is genoeg over gerapporteerd dat een groot deel van de burgers daarbij overschat wordt omdat ze de culture achtergrond of de opleiding of de digitale vaardigheden niet hebben. Wat dat betreft is Den Haag, als ik het politiek-bestuurlijke complex zo mag aanduiden, ook een kind van onze eigen welvaart. We willen alles en het tegendeel, bij voorkeur morgen. We willen ook nog een sociaal land zijn waar iedereen wordt opgevangen die pech heeft en dan definiëren we dat zo ruim dat anderhalf miljoen mensen recht hebben op deze toeslag en twee

miljoen op die. Meer dan de helft van de huishoudens krijgt een toeslag. Dat is natuurlijk een ontzettend sociaal maar lastig te beheren systeem.'

Om nu "menselijke maat" te roepen, dat is opnieuw valse verwachtingen wekken

Kunnen we eigenlijk wel terug naar de menselijke maat?

'Nee, het vervelende van de politiek en het politieke debat is dat we altijd heel goed zo'n slagzin kunnen formuleren. En die is nog waar ook. Alleen hebben nu miljoenen mensen een toeslag. Dus wat nou menselijke maat? Het eerlijke verhaal is dat je zegt: "We kunnen dit niet bemensen." Een computer kan het met grove middelen maar als je hem instrueert op fraude te letten, dan haalt hij je er misschien uit omdat je ook Roemeen bent. En dan zeggen we: "Oh wat schandelijk." Ja, en het is ook schandelijk. Dat kan dus niet. De wetgeving moet duidelijker en eenvoudiger zijn. Dus je zal een deel van de fijnmazige rechtvaardigheid die ook de pretentie is van het systeem, moeten loslaten, en zeggen: "Dat kunnen we niet waarmaken. Het leven heeft ook pech." En je moet dus vangnetten creëren, maar die zullen grofmaziger zijn. En dat is eerlijk. En om dus nu, terwijl je al die immens gecompliceerde en wreed uitwerkende systemen hebt opgetuigd, "menselijke maat" te roepen, dat is opnieuw valse verwachtingen wekken. Goed idee voor in het dorp. Maar dat is voor heel Nederland helemaal niet waar te maken. Als je miljoenen mensen maatwerk moet leveren dan moet je één miljoen ambtenaren hebben die dat verzorgen.'

Maar je zou het misschien wel voor die groep die het nodig heeft op menselijke maat kunnen organiseren?

'Nou, je hebt het gezien met die toezegging vorig najaar van staatssecretaris Van Huffelen: "Iedereen die schade heeft ondervonden krijgt 30.000 euro." Dus daar hebben ook mensen 30.000 euro gekregen die 1.200 euro schade hadden. En er kwamen vele duizenden nieuwe aanmeldingen bij. Heel begrijpelijk dat ze op zo'n ministerie zeggen: "Dat kan natuurlijk niet, dus we gaan het per geval bekijken." Voor die toezegging was Van Huffelen intern gewaarschuwd: "Doe dat niet, daar komt gedonder van." Om politieke redenen wordt dat dan doorgedrukt en in dat apparaat teruggegooid. En nu weten ze niet hoe ze zich eruit moeten redden. Al die ambtenaren doen hun stinkende best voor een fatsoenlijke afhandeling.'

'Mensen in uitvoeringsorganisaties moeten geholpen worden door ons en door iedereen die wil dat het beter gaat met Nederland, om te kunnen vertellen hoe het werkelijk zit. Ik ben er niet zo optimistisch over dat de politiek zichzelf in dat opzicht kan hervormen. Ik ben wel optimistisch over de goede wil van 90 procent van de mensen op de werkvloer. Maar daar wordt gewoon misbruik van gemaakt door mensen in het praaticircuit. Ze denken nou ja, die IC verpleegkundigen die zitten nou te piepen, maar als het er op aankomt dan sluiten ze mijn zuurstofapparaat wel aan. Maar straks zijn er gewoon echt niet genoeg mensen om het zuurstofapparaat aan te sluiten. Of de klas van mijn kinderen les te geven. Wat dat betreft is de politiek ziende blind.'

Foto: Lars van den Brink.